

bet moniales xxxvi et sunt ordinis sancte Clare habent etiam fratres minores ii.

P. Ecclesia santi Ioannis micaurea habet i sacerdotem.

Ecclesia sancti Angeli in Ianiculo habet i sacerdotem.

P. Ecclesia sancti Petri Montis Aurei habet fratres ordinis sancti Petri de Morrone viii.

Monasterium santi Pancratii habet xxxv moniales ordinis Cistercensium. (15v).

Ecclesia santi Laurentii habet i sacerdotem.

Ecclesia sancti Blasii habet i sacerdotem.

Ecclesia sancti Iohannis de porta habet i sacerdotem.

Ecclesia sancti Silvestri habet i sacerdotem.

Ecclesia santi Leonardi (alia manu. *de Pitignano*) habet i sacerdotem.

Ecclesia santi Iacobi habet fratres Silvestrinos xx.

In supradicta tertia parte est una ecclesia patriarchalis.

Item tituli presbiterorum cardinalium iii.

Item una ecclesia diaconi cardinalis

Item una capella papae.

Item loca monachorum et religiosorum iii.

Item monasterium monialium iii.

Item sex capelle collegiate de tribus, quatuor et quinque canonicis.

Item capelle parrocchiales lxviii inter est una destructa et tres que non habent servitores.

Summa praedictarum ecclesiarum tertie partis lxxxviii.

Summa omnium summarum ecclesiarum patriarchalium v.

Summa titulorum presbiterorum cardinalium xxvii.

Summa ecclesiarum diaconorum cardinalium xviii.

Summa omnium locorum religiosorum et monachorum xxviii.

Summa omnium monasteriorum monialium xviii

Summa omnium hospitalium xxv.

Summa omnium capellarum papalium xi.

Summa omnium capellarum collegiatarum de tribus, quatuor, quinque et sex canonicis xxi.

Summa omnium ecclesiarum parrochialium de uno vel duobus clericis cclxi de quibus xlivi non habent servitores et xi sunt

funditus destructe et multe alie in parietibus, tectis, hostiis et aliis rebus necessariis ad cultum divinum defecerunt et defecient (sic) tota die pro malitia servientium, quarum reparazione infinitus thesaurus non sufficiet ad reparandum ut prius fuerunt. Ecclesia lateranensis non est inter praedictas, nec etiam ecclesia sancte Marie supra Minervam de cuius testudine versus turrim jordanescam satis dubitatur, nisi excontri qui incepti sunt perficiantur, et possent perfici secundum dictum magistrorum produdentis florensis auri.

Summa omnium ecclesiarum predictarum ccccxliii.

In supradictis omnibus ecclesiis sunt clerici seculares ccclxxxv.

Item religiosi cccxvii.

Item abbates viii et monachi cxxvi.

Item moniales ccclxx.

Item hospitalari seu servitores hospitalium lxxxvii.

Summa omnium predictorum tam marium quam feminarum mdccc. iii.

Summa omium reclusarum sive incarcerated urbis cclx.

In suddictis ecclesiis, de clericis, religiosis, et monachis inveniuntur plures et pauiores residentes secundum tempora que posuerunt.

Tamen sicut inveni ita posui.

Iste sant.

IL CATALOGO DELLE CHIESE DI ROMA COMPILATO DA NICOLA SIGNORILI
SEGRETARIO DEL SENATO ROMANO.

Questo elenco delle chiese di Roma, che si pubblica ora per la prima volta tiene il secondo luogo per importanza storica, poichè ha un carattere ufficiale essendo opera di Nicola Signorili segretario del Senato romano al tempo di Martino V.

Il codice del Signorili ha per titolo *De juribus et excellentiis Urbis Romae* aggiunto ad una *descriptio Urbis* che il chiarissimo de Rossi fa derivare dal famoso tribuno Cola di Rienzo (1).

Uno dei codici del Signorili è conservato nell'archivio Co-

(1) De Rossi. *Le prime raccolte d'antiche iscrizioni compilate in Roma tra il fine del secolo XIV e l'incominciare del XV Roma. Roma 1852.*

lonnese ed è cartaceo in 4° gr. di fogli 61 scritti da ambe le facce. Non ha frontespizio ma soltanto un foglio bianco in pergamena il che, siccome crede il de Rossi, trasse in errore il P. Casmirò dell'Aracoeli nelle sue *Memorie storiche* di quella Chiesa (1) dove quel dotto frate afferma di aver veduto l'originale del Signorili nell'archivio di casa Colonna, scritto in carta pecora.

Nella prima pagina di quel codice la stessa mano che lo scrisse vi pose queste parole: *Assit (sic) ad principio Sancta Maria meo.*

Dei codici del Signorili, abbiamo quattro esemplari principali ed un frammento: i quattro sono 1° Il Colonnese; 2° il Vaticano, legato a quella biblioteca dal Card. Caraffa, num. 3536; 3° Il Brancacciano nella biblioteca di Napoli (scanzia prima lett. C. numero 35). 4° Un esemplare della biblioteca appartenente già ai signori Brutti in Roma ed altri. Il frammento è nel codice vaticano n. 7170, i quali tutti, eccetto il Colonnese, sono dei secoli XVI e XVII.

Il codice colonnese è scritto nella prima metà del secolo XV, contemporaneo perciò del Signorili, donde l'opinione che sia l'originale stesso dell'autore, e che fu presentato a papa Martino V.

Tuttavia non è veramente quello il codice originale del Signorili, e ne anche l'esemplare presentato al pontefice, sia perchè è poveramente legato e scritto su carta bombicina, sia perchè contiene gravissimi errori soprattutto nei nomi propri, i quali mostrano la somma imperizia del amanuense.

Il testo che qui si pubblica è quello del codice Brutti, che io debbo alla cortesia del ch. de Rossi: in corsivo ed intercalate al testo ho posto le varianti del esemplare colonnese.

QUOT ECCLESIAS HABEAT CIVITAS ROMANA.

In prima itaque partita videlicet
S. Thomae sunt infrascriptae
ecclesiae.

Sacrosanta Lateranensis ecclesia,
quae est caput omnium ecclesiarum urbis et orbis, ut
habetur in litteris scriptis in
marmore (*sculptis*) existentibus supra columnas Portici

introitus dictae Ecclesiae quae
sic dictant.

« Dogmate papali datur simul
imperiali. Quod sim cumitarum
caput mater ecclesiarum. Hinc
Salvatoris coelestia regna da-
toris. Nomine sanxerunt cum
cuncta peracta. fuerunt quae
sumus ex toto conversi sup-
plice voto. Nostra quod haec

(1) p. 306.

« aedes tibi Christi sit inclyta
« sedes (1).

Et (*Ecclesiae*) Ecclesia cum ba-
silica ad Sancta-Sanctorum.

S. Ursi.
S. Pantaleonis (*Pantalionis*).
S. Stephani in Piscinula (*in
Pisavola*).
S. Blasii in canto sequuto (*se-
creto*).

S. Luciae in Cartasecuto (*canto*).
S. Nicolai de Freccia (*Frecca*).

S. Austerii.
S. Andreae de Organasti.
S. Ioannis de Agina.
S. Benedicti de Sanctoro.
S. Ceciliae de Campo.
S. Mariae de Vallicella.
S. Laurentii in Damaso (*Da-
masso*).

S. Margaritae.
S. Salvatoris de Praefectis.
SS. Mariae et Catharinae.

S... (sic) Anglox
S. Annae castri Senensis.
S. Thomae de Hispanis.
S. Andreae de unda (*S. Sal-
vatoris de unda*).

S. Anastasii de arenula (*S.
Bartholomei de arenula*).
S. Stephani de (*in*) Victimariis.

S. Maria in Moncello.
S. Pauli de Arenula.

S. Benedicti de Arenula.
S. Salvatoris de Campo.
S. Martini de Panarella.

S. Barbarae.
S. Maiae in gripta picta (*gri-
cta penca*).

S. Sebastiani in via papae.
S. Blasii de Oliva.
S. Benedicti in (*de*) Clausura.

S. Mariae de Cocabariis (*Cac-
habariis*).

S. Salvatoris de Cocabariis (*Cac-
habariis*).
S. Thomae de Capite-molares
(*molaris*).

S. Patrimoti.
S. Mariae juxta flumen.
S. Ceciliae de Pantaleonibus.

S. Salvatoris de Varoncinibus
(*Varoncinis*).
S. Maria in Formosa.

S. Maria in Publico.
S. Maria in Julia.

S. Nicolai de Millinis (*Mel-
linis*).
S. Valentini de Piscina.

S. Nicolai de Calcarariis (*Calca-
rariis*).
S. Luciae de Calcarariis (*Calca-
rariis*).

S. Salvatoris de Galla.
S. Laurentii in Calcarariis.

S. Mar. Domne (*Dopne*) Rosae.
S. Laurentii ibidem.

S. Mariae de Maxima (*S. Ste-
phani de Maxima*).
S. Angeli in Foro Piscium.

S. Mariae in Campitello.
S. Mariae in Peregrino.

S. Salvatoris de Soraca.
(*S. Salvatoris de Soraca*).
S. Ioannis de Mercato.

(*Sti Ioannis de Mercato*).
S. Blasii de Mercato.
(*S. Blaxii de Mercato*).

S. Mariae de Grumezo.
(*S. Nicolai de Funariis*).
S. Nicolai de Macello.

(*S. Andree de Funariis*).
S. Ioannis de Insula.
(*S. Marie de Curte*).

S. Bonosae.
(*S. Marie de Giumezo*).
S. Grisogoni.

(*S. Laurentii de bascis*).
S. Nicolai de Funariis.
(*S. Nicolai de Macello*).
S. Andreae de Funariis.

S. Marie de Macello.
 S. Mariae de Curte.
(S. Ioannis de Insula).
 S. Laurentii in Bascis.
(S. Salvatoris de curtibus).
 S. Mariae de Macello.
 S. Bonose.
 S. S. Salvatoris de Curtibus.
(S. Agacte).
 S. Agathae.
(S. Grisogoni).
 S. Stephani Dapignani.
(S. Stephani Rapigrani).
 In secunda partita quae dicitur
 duodecim apostolorum sunt ec-
 clesiae infrascriptae. — (Cod.
 Col. f. 34 verso).
 Videlicet.
 S. Petri majoris.
 S. Celsi et Iuliani.
 S. Salvatoris de conversis.
 S. Angili de Rinazo (*Renixo*).
 S. Mariae de Monticellis (?).
 S. Salvatoris de Lauro.
 S. Simeonis.
 S. Silvestri de Palma.
 S. Mariae de Posterula.
 S. Blasii de Posterula.
 S. Salvatoris Primicerii.
 S. Luciae quatuor portarum.
 S. Apollinaris.
 S. Salvatoris de Rogeriis.
 S. Nicolai de Agone.
 S. Andreae de Acquarariis (*S.*
Agnetis de Agone).
 S. Thomae in Parione (*de Pa-*
rionis).
 S. Panthaleonis (*de Parionis*).
 S. Eustachii.
 S. Mariae in Falcone.
 S. Luciae de Apothecis.
 S. Mariae de Monterone.
 S. Mariae Rotundae.
 S. Nicolai de Pincie.
 S. Mariae de (*in*) Thermis etc.
 S. Benedicti ibidem.

S. Salvatoris in Thermis.
 S. Andreeae de Fordonoglis.
 S. Martini de Nardonibus (*Mar-*
donibus).
 S. Cosmae in Montegranato.
 S. Salvatoris de Cupellis.
 S. Triphonis.
 S. Andreeae de Mortarariis.
 S. Stephani de Pila.
 S. Marinae.
 S. Martini de Posterula.
 S. Caeciliae ibidem.
 S. Angeli de Augusto.
 S. Blasii de Pinea.
 S. Nicolai de Praefectis.
 S. Leonardi de porta Flanna (*in*
porta Flaminia).
 S. Laurentii in Lucina.
 S. Thomae de Vineis.
 S. Nicolai de Tost.
 S. Luciae de confinio.
 S. Blasii de Monteocteto.
 S. Andreeae de columna.
 S. Andreeae de Ursa.
 S. Mariae in Aquiro.
 S. Magari.
 S. Nicolai de fornitoriis.
 S. Stephani de Trullo.
 S. Salvatoris de Camiliano.
 S. Silvestri de Capite.
 S. Joannis de Capite. (*in*)
 Santae Mariae in via.
 Santae Luciae de columna.
 S. Jacobi de langusta.
 S. Mariae de populo.
 S. Mariae in Sinodochio dict.
 Intergio. (*dicte Inter Frigio*)
 S. Blasii de curtis.
 S. Mariae in cannella.
 S. Hippoliti.
 S. Anastasi in Trivio.
 S. Stephani de arcionibus.
 S. Nicolai de arcionibus.
 S. Laurentii de arcionibus.
 S. Andreeae infra octo. (*octos*)
 S. Joannis de Ficotia.
 S. Nicolai de Pontis.

S. Saturnini
 S. Stephani de equo marmo-
 reo (1).
 S. Andreeae ibidem.
 S. Nicolai de Oliveto.
 Santae Ticiana.
 Santae Agathae de Caballo.
 Santae Mariae Magdalena.
 Santae Susanna.
 Santi Quiriaci in Thermis.
 Santae Mariae de Ponta (?).
 S. Felicis de Pincis. (*in*)
 S. Salvatoris de Cornucis (sic)
 S. Silvestri de Artioninis.
 S. Laurentii de liberatica. (*in*)
 SS. Cyrii et P.
 S. Salvatoris in Criptis.
 S. Salvatoris de Militiis.
 S. Mariae montis Valneapolis.
(Valneanapolis)
 S. Nicolai de columna Trajana
(ad columnam Trajanam)
 S. Laurentii de Ascesa.
 S. Mariae in campo Carlei.
 Basilicae duodecim apostolorum.
 S. Iacobi ibidem.
 S. Marcelli.
 S. Mariae in via Lata.
 S. Laurentii de Pinea (*S. Marci*).
 S. Cosmae de Pinea (*S. Ste-*
phani de Pinea).
 S. Ioannis de Pinea.
 S. Mariae sup. minembrun
(minembrum).
 SS. Quadraginta de Calcarariis.
 S. Anastasi de Pinea.
 S. Mariae Descinda.
 S. Nicolai de Monte.
 S. Andreeae de Palatina.
 S. Salvatoris de Pesulis.
 S. Mariae in Turrispodina (sic).
 S. Iacobi.
 S. Laurentii de Piscibus.
 S. Martini de Pentica (?).
 S. Gregorii de Pontica.
 S. Mariae de Vergariis.
 (1) Cod. Col. f. 35 recto.

S. Catharinae (*Caterinae*).
 S. Iustini.
 S. Vincentii.
 S. Michaelis.
 S. Mariae in Saxia.
 S. Spiritus in Saxia.
 S. Mariae in Palazzola.
 S. Zenonis.
 S. Salvaloris de (sic).
 S. Stephani de Ungariis.
 S. Gregorii de Palatio.
 SS. Ioannis et Pauli.
 S. Stephani Maioris.
 S. Egidii.
 S. Peregrini.
 S. Ambrosii.
 S. Andreeae in Liberatica.
 S. Valentini.
 S. Quiriaci.
 S. Urbani.
 S. Mariae in Campo Martis.
 S. Mariae Magdalena.
 S. Ignatii.
 S. Gregorii,

In tertia autem partita quae di-
 citur Sanctorum Cosmae et
 Damiani sunt ecclesiae infra-
 scriptae.

Videlicet

S. Mariae Majoris.
 S. Andreeae in Assagio.
 S. Eusebii.
 S. Viti in Macello.
 S. Andreeae de Fractis.
 S. Autonii.
 S. Praxedis.
 S. Martini in Montibus.
 S. Luciae in Silice.
 S. Iuliani.
 S. Mathei in Merulana.
 S. Firmanae (*Vivianae*).
 S. Ioannis in Carapullo.
 S. Alberti.
 S. Potentiae.
 S. Eufemiae.

S. Laurentii in Fontana (*Fon-tama*).
 S. Sixti il Gallina Alba.
 S. Laurentii Panispernae.
 S. Vitalis.
 S. Andreeae ibidem.
 S. M. in puteo Probo (*Probe*).
 S. Maria in Campo.
 S. Agathae.
 Ss. Sergii et Bacchi in Suburra (*Subura*).
 Ss. Petri et Marcellini Ibidem.
 S. Salvatoris de Suburra (*Su-bura*).
 S. Andreeae de Viculo.
 S. Bartholomeo de Suburra (*Su-bura*).
 S. Salvatoris de tribus Imaginibus.
 S. Petri ad Vincula.
 S. Mariae in Monasterio.
 S. Silvestri de Tauro.
 Ss. Quadraginta.
 S. Marinae.
 S. Pastoris.
 S. Clementis.
 S. Stephani in Capite Libricos (?).
 Ss. Quatuor coronatorum.
 S. Salvatori de Insula.
 S. Salvatori de Rota.
 S. Salvatoris ad arcum Trasii.
 S. Abdon et Sennen (*Senen*).
 S. Mariae de Mitrio (*Metrio*).
 S. Mariae in Ferraris.
 S. Mariae interduas.
 S. Erasmi.
 S. Stephani in Coelio monte.
 S. Mariae in Domnica.
 S. Thomae in formis.
 SS. Iohannis et Pauli.
 S. Nicolai ibidem.
 S. Luciae in septem soliis.
 S. Gregorii in clivo seauri.
 S. Trinitatis ibidem.
 S. Iacobi de Colisei.
 S. Mariae in Cubiatoribus.

S. Mariae Novae.
 S. Mariae in Palaria.
 S. Caesarii in Palatio.
 SS. Cosmi et Damiani (*Co-smiae*).
 S. Laurentii in miranda.
 S. Ioannais in campo.
 S. Mariae de arcu aureo.
 S. Andreeae ibidem.
 S. Blasii de scesa.
 S. Pantaleonis.
 SS. Quirici et Iulittae (*Iulic-tae*).
 S. Basilii.
 S. Mariae in foro.
 S. Adriani.
 S. Martinae.
 SS. Sergii et Bacchi ibidem.
 S. Mariae de cannapara.
 S. Mariae de inferno.
 S. Theodori.
 S. Georgii ad velum aureum.
 S. Mariae in Patrocio *Petro-crio*).
 S. Jacobi de alto passu.(1)
 S. Laurentii in Nicolariatu (*Nimcolariacu*).
 S. Mariae in corte.
 S. Martini de monte.
 S. Mariae de fovea.
 S. Caeciliae ibidem.
 S. Salvatori de statera.
 S. Laurentii de Muezzo (*Muczo*).
 S. Mariae de Porticu.
 S. Mariae de Berta.
 S. Laurentii de Monnerezo (*Monnezero*).
 S. Mariae in Rosella (*Tosella*).
 S. Nicolai in carcere.
 SS. Petri et Pauli in carcere.
 S. Caeciliae in monte tuffone (*Suffone*).
 S. Gregorii de ponte Iudeorum.
 S. Bartholomaei de insula.
 S. Laurentii de Piscinula (*Pi-scinola*).
 (1) Cod. Col., f. 36, v.

S. Benedicti ibidem.
 S. Caeciliae in Transtiberim.
 S. Laurentii de Porta.
 S. Francisci.
 S. Blassi.
 S. Mariae in Turri (*Turre*).
 S. Mariae in capella (*Capo-cella*).
 S. Andreeae de piscinula.
 S. Salvatoris de Pedeponis (*in*).
 S. Andrea de schiaffis.
 S. Mariae Secundi ceri.
 S. Mariae de Gradellis.
 S. Gregorii de Gradellis.
 S. Anastasiae.
 S. Mariae in Cosmedin schola graeca (*idest scholae grae-cae*).
 S. Gregorii de Pretio (*Gretio*).
 S. Stephani rotundi.
 S. Laurentii de flumine.
 S. Anastasii de marmorata.
 S. Annae.
 S. Nicolai ibidem.
 S. Salvatoris ibidem.
 S. Mariae de Piscopio.
 S. Mariae de Rabobonis (*Yoj-bobonis*).
 S. Joannis de Horrea.
 S. Mariae de Aventino.
 S. Alexii.
 SS. Sabinae.

Extra urbem vero sunt infra-scriptae ecclesiae.

Ecclesiam s. Pauli.
 S. Anastasii ad acquam Salviam (*Salvianum*).
 S. Mariae Annuntiatae.
 S. Sebastiani ad Catacumbas (*Catacumbas*).
 SS. Helenae.
 S. Laurentii.
 S. Agnetis.
 S. Mariae Magdalena.
 S. Mariae del riposo (*desso re-poso*).
 S. Panchratii (*Panghratii*).
 Sanctorum Syrii et Joannis.

Sequitur index reliquiarum.

IL CATALOGO DELLE CHIESE DI ROMA TASSATE DA PIO IV.

Conchiudo questa prima parte della mia storia sulle chiese di Roma con due cataloghi, il primo dei quali fu ordinato dal papa Pio IV collo scopo di sopprimere alle molteplici necessità dei poveri indigenti della città. Egli ordinò che ciascuna delle chiese di Roma fosse, secondo i propri redditi tassata in modo proporzionato, onde concorrere al nobilissimo scopo.

Il secondo catalogo, ch'è pure inedito, l'ho trovato negli archivi secreti del Vaticano, ed appartiene alle *Acta Visitationis* ordinato dal sommo Pontefice s. Pio V. Il secondo documento è doppialmente interessante, perchè le chiese sono distribuite secondo